

HAMIS MŰTÁRGYAK KARANTÉNBAN? ÚJ UTAKON A MŰTÁRGYHAMISÍTÁS ELLEN konferencia
2012. november 20.

A Hamisítás Elleni Nemzeti Testület Műtárgyhamisítás elleni munkacsoportjának akcióterve

Dr. Kármán Gabriella

A Műtárgyhamisítás elleni munkacsoport vezetője

2011-ben a megújuló HENT intézkedési tervében helyet kapott a kulturális javak hamisítása elleni fellépés területe, és megalakult a HENT Műtárgyhamisítás elleni munkacsoportja. E tárgykör hamisítása speciális vonásokkal bíró probléma, amely indokoltá tette a Hamisítás Elleni Akcióterven belül az önálló stratégia felállítását.

Jelen konferencia alkalmával szeretnénk átfogó képet adni a problémaköréről, ugyanakkor nem tárgyalhatjuk minden részletében a kérdést, mivel annak számos megközelítési lehetősége van. Az én előadásomnak az a célja, hogy bemutassam ezeket az irányokat, és részletesebben szóljak arról, hogy miért éppen a „vitatott eredetű műtárgyak adatbázisát” tartjuk az első eszközök egyikének a műtárgyhamisítás elleni fellépés során. További előadásaink már e szűkebb téma köré csoportosulnak: a hamis vagy vitatott eredetű műtárgyak nyilvántartását kívánják körüljárni.

Előzmények

A jelenséggel munkacsoportunk megalakításáig az érintett szakterületek elsősorban külön-külön foglalkoztak, illetve eseti jelleggel sor került több szakma képviselőinek részvételével eszmecserekre. A büntetőjogi és a művészeti szempontú megközelítés volt jellemző.

2000-től az Országos Kriminológiai Intézetben kutatások folytak a kulturális javak büntetőjogi védelméről, 2010-től kifejezetten a műtárgyhamisítás, műtárgy-azonosítás problémakörét illetően.

HAMIS MŰTÁRGYAK KARANTÉNBAN? ÚJ UTAKON A MŰTÁRGYHAMISÍTÁS ELLEN konferencia 2012. november 20.

2011-ben a Hamisítás Elleni Nemzeti Testület felvállalta az ezzel kapcsolatos teendők koordinálását és létrehozta a Műtárgyhamisítás elleni munkacsoportot. A szakterület helyet kapott a hamis szellemi termékek keresletének és kínálatának csökkentése érdekében létrehozott Akciótervben (2011 – 2015) is.

A munkacsoport kialakításánál irányadó legfontosabb szempont az volt, hogy abban lehetőség szerint valamennyi számottevő szakterület, az érintett legfontosabb állami és piaci szereplők is képviseltessék magukat. A Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala elnökének felkérésére a kezdeményezés mellé állt a kulturális közigazgatás, az ügyészség, a Nemzeti Nyomozó Iroda Műkincsvédelmi Alosztálya, a Nemzeti Fogyasztóvédelmi Hatóság, a legjelentősebb közgyűjtemények, és a műkereskedelem képviselői, kulturális szervezetek, jogászok, restaurátorok és művészettörténészek, kutatók és szakértők egyaránt. A kulturális javak hamisítása elleni munkacsoport jelenleg 30 tagot számlál.

Munkánk első fázisában fő feladatunk a probléma meghatározása, illetve akciótervünk összeállítása volt. Nem egyértelműek az alapvető fogalmak sem, például az, hogy mit nevezünk hamisítványnak, illetve mit tekintünk hamisításnak. Vizsgálatunk tárgyának meghatározásához úgy juthatunk közelebb, ha egyaránt figyelembe vesszük a jogi, a művészeti és a szakmai szabályokat (pl. a restaurátori szakma előírásait is).

E körben kell beszélnünk arról, hogy mely tárgyak hamisításával foglalkozunk. Lényegesnek tartjuk, hogy jogilag a kulturális javak kategóriájából kell kiindulnunk. Jogszabályaink elsődlegesen a kulturális javak védelméről rendelkeznek. Más kérdés, hogy mely tárgyak körét érinti jellemzően a hamisítás problémája. Itt szeretnénk hangsúlyozni, hogy a hamisítványok elleni konkrét fellépés során a kulturális javakon belül a hamisítás szempontjából releváns tárgyak köre helyezendő az előtérbe. Munkacsoportunk alapvetően a művészeti alkotások, ezek között is a képző- és iparművészeti alkotások körét tekinti e szempontok alapján érintettnek, ennek megfelelően tevékenységünk során e műtárgycsoportokra koncentrálnunk.

HAMIS MŰTÁRGYAK KARANTÉNBAN? ÚJ UTAKON A MŰTÁRGYHAMISÍTÁS ELLEN konferencia
2012. november 20.

A megközelítési és beavatkozási lehetőségeket a következő súlypontok mentén látjuk:

1. A kulturális javak hamisítás elleni védelmét jelentő szabályozás vizsgálata
2. A szakmai – szakértői szabályok vizsgálata
3. A műkereskedelem szerepe a kulturális javak védelmében
4. A hamis kulturális javak kezelése, szerepe a hamisítás elleni küzdelemben

1. A kulturális javak hamisítás elleni védelmét jelentő szabályozás vizsgálata

A kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény, és a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény egyaránt megfogalmazza a hamisítás tilalmát a saját szemszögéből.

Kulturális örökségvédelmi megközelítés

A kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény 4. § (1) bekezdése szerint „A kulturális örökség a nemzet egészének közös szellemi értékeit hordozza, ezért megóvása mindenkinek kötelessége. Tilos a kulturális örökség védett elemeinek veszélyeztetése, megrongálása, megsemmisítése, meghamisítása, hamisítása.”

A kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény alapján a kulturális örökséghez tartoznak a régészeti örökség, a műemléki értékek, valamint a kulturális javak. Ezen belül elsősorban a kulturális javak, vagyis az élettelen és élő természet keletkezésének, fejlődésének, az emberiség, a magyar nemzet, Magyarország történelmének kiemelkedő és jellemző tárgyi, képi, hangrögzített, írásos emlékei és egyéb ingóságok képező bizonyítékai, valamint a művészeti alkotások képezik vizsgálatunk tárgyát.

HAMIS MŰTÁRGYAK KARANTÉNBAN? ÚJ UTAKON A MŰTÁRGYHAMISÍTÁS ELLEN konferencia
2012. november 20.

Szerzői jogi megközelítés

A művészeti alkotások védelméről a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény is rendelkezik:

„1. § (1) Ez a törvény védi az irodalmi, tudományos és művészeti alkotásokat.

(3) A szerzői jogi védelem az alkotást szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jellege alapján illeti meg. A védelem nem függ mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzőktől vagy az alkotás színvonalára vonatkozó értékítéllettől.”

A 16. § (1) bekezdése szerint *„A szerzői jogi védelem alapján a szerzőnek kizárólagos joga van a mű egészének vagy valamely azonosítható részének anyagi formában és nem anyagi formában történő bármilyen felhasználására és minden egyes felhasználás engedélyezésére.*

17. § A mű felhasználásának minősül különösen:

a) a többszörözés (18-19. §),

b) a terjesztés (23. §),

c) a nyilvános előadás (24-25. §),

d) a nyilvánossághoz közvetítés sugárással vagy másként (26-27. §),

e) a sugárzott műnek az eredetihez képest más szervezet közbeiktatásával a nyilvánossághoz történő továbbközvetítése (28. §),

f) az átdolgozás (29. §),

g) a kiállítás (69. §).”

A törvény kifejezetten szól arról is, hogy a szabad felhasználás keretében *„természetes személy magáncélra a műről másolatot készíthet, ha az jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálja.” [35. § (1)]*

A hamisítás büntetőjogi megítélése

A kulturális javak hamisítása, meghamisítása, veszélyeztetése a Büntető Törvénykönyvben önálló tényállásként nem szerepel.

HAMIS MŰTÁRGYAK KARANTÉNBAN? ÚJ UTAKON A MŰTÁRGYHAMISÍTÁS ELLEN konferencia
2012. november 20.

A szerzői jogok megsértését a Büntető Törvénykönyv is szankcionálja: a Btk. 329/A. § (1) bekezdése szerint „*Aki másnak a szerzői jogról szóló törvény alapján fennálló szerzői vagy ahhoz kapcsolódó jogát haszonszerzés végett vagy vagyoni hátrányt okozva megsérti, vétséget követ el...*” (Szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése).

Emellett a csalás tényállása szerint minősíthetők az e körbe tartozó cselekmények:

Btk. 318. § (1) „Aki jogtalan haszonszerzés végett mást tévedésbe ejt, vagy tévedésben tart és ezzel kárt okoz, csalást követ el.”

Ez a tényállás akkor alkalmazható, ha a tévedésbe ejtés az eredeti, egyéni jelleget illetően történik. Emellett bizonyítani kell a jogtalan haszonszerzés célzatát és a károkozást is. Ezeket a tényállásokat a jogalkalmazók nem minden esetben tartják megfelelőnek, illetve elegendőnek. Éppen ezek miatt merült fel egy önálló tényállás gondolata a kulturális javak hamisítását illetően, egy korábbi stádium büntetendőségét célozva. Munkacsoportunk arra az álláspontra helyezkedett, hogy bár a jelenség társadalomra veszélyessége, jellemző szervezettsége indokolja a büntetőjogi eszközöket is, a hatékonyság érdekében mindenekelőtt a közigazgatási és a szakmai szabályozás lehetőségeit érdemes áttekinteni.

2. A szakmai – szakértői szabályok vizsgálata

Abból az általános alapvetésből indulunk ki, hogy aki kulturális javakkal kapcsolatos tevékenységet folytat, meghatározott feltételeknek kell megfelelnie. A tárgykörhöz hozzátartozik a kulturális javakkal kapcsolatos tevékenységet folytató személyek (elsődlegesen az alkotók, a restaurátorok, a művészettörténészek, a szakértők és a műkereskedők) felelősségének, szerepének vizsgálata a kulturális javak védelmét illetően. Ennek alapjául a szakképzési és szakmagyakorlási feltételek rendszere szolgál.

A szakértő tevékenysége kulcsfontosságú a műtárgyak eredetiség-vizsgálatának kérdéskörében. A szakértő jelenléte szükségszerű mind a mindennapi műtárgykezelési,

HAMIS MŰTÁRGYAK KARANTÉNBAN? ÚJ UTAKON A MŰTÁRGYHAMISÍTÁS ELLEN konferencia 2012. november 20.

műtárgyvédelmi tevékenység során (a kulturális javak megőrzése, tudományos feldolgoása, védelme, közkinccsé tétele és azzal történő kereskedelem során egyaránt), mind a műtárgyak sérelmére elkövetett cselekmények felderítése és bizonyítása alkalmával.

A hamisítás elleni fellépés, a jogérvényesítés nagymértékben a szakértői közreműködésen múlik: a bizonyítandó tény megállapításához vagy megítéléséhez különleges szakértelem szükséges, tehát szakértőt kell alkalmazni (a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 99. § (1) bekezdése).

A probléma széleskörű meghatározása során megállapítást nyert, hogy a kulturális szakértői tevékenység, valamint az e területen folytatott igazságügyi szakértői tevékenység folytatásának feltételei nem megfelelően kidolgozottak. Részben ennek a következménye, hogy a szakértők kompetenciája nem egyértelmű. Szakértőképzés nincs, emiatt a szakértők szakismereteinek köre és a gyakorlati tapasztalatok mélysége nagymértékben eltér egymástól.

Mivel a szakértői közreműködés csak megfelelő, garantált színvonalon biztosítja a kívánt célt, az akcióterven belül kiemelt helyen szerepel az ezt befolyásoló körülmények vizsgálata, a tapasztalatok megfogalmazása. Így foglalkozunk a kulturális szakértővé és az igazságügyi szakértővé válás szabályaival, a szakértői tevékenység és speciálisan a kulturális szakértői tevékenység jogi szabályozásával, a szakértői kompetencia, a szakértői felelősség és etika kérdésköreivel, valamint a szakértői véleményadás folyamatával, szervezeti kereteivel.

3. A műkereskedelem szerepe a kulturális javak védelmében

A számtalan megközelítés közül ez az egyik legfontosabb a hamisítás szempontjából. Igaz, hogy a hamisítás annak nyilvánosságra kerülésétől függetlenül megvalósul, ez gyakran a

HAMIS MŰTÁRGYAK KARANTÉNBAN? ÚJ UTAKON A MŰTÁRGYHAMISÍTÁS ELLEN konferencia
2012. november 20.

nyilvánosságra hozatalig, a forgalomba kerülésig lappangó probléma. Ekkortól beszélhetünk megtévesztésről, és innentől esélyes a károkozás. (A csalásnak ezek a fő tényállási elemei).

A műkereskedelem szabályozatlansága hozzájárul a jelenség terjedéséhez. Az első feladatok egyike ennek a hiánynak a megszüntetése kell, hogy legyen, a műkereskedelmi tevékenység önálló - a használtcikk-forgalmazástól eltérő, a terület sajátosságait és a fogyasztóvédelmet, valamint az örökségvédelmet is szem előtt tartó – szabályozása által. A munkacsoport ezt a folyamatot a műtárgyvédelmi aspektusok megfogalmazásával, illetve konkrét javaslattétellel tudja motiválni, segíteni.

A szakemberek egy részének véleménye szerint ez kulcskérdés a jelenség szempontjából. Elsődlegesen a kulturális javak legális kereskedelmére vonatkozó szabályok áttekintéséről van szó, a kereskedelem fokozott ellenőrzése, végzettséghez, képzettséghez kötöttségének átgondolása szükséges. Megfontolandó a közigazgatási engedélyezés és a speciális nyilvántartási lehetőségek vizsgálata.

A műtárgyak védelme érdekében a műkereskedő jogosultságainak és kötelezettségeinek a rendszerét kell kialakítani, különös tekintettel a nyilvántartási, ellenőrzési kötelezettségekre, esetleg az eredetiség tanúsítására stb. Felmerült francia minta, az ún. Rendőrségi könyv analógiájára egy olyan nyilvántartási rendszer bevezetésének lehetősége, amelyben az összes használtcikk eladásának paramétereit rögzíteni kell. Franciaországban ennek elmulasztása esetén automatikusan eljárást indítanak orgazdaság miatt. Az aukciózás szabályainak jogszabályban rögzítése is elengedhetetlen a tevékenység átláthatóságához. A közigazgatási jogi szankciók alkalmazása a kereskedelem egyéb területein eredményesnek bizonyult. Ehhez hasonló megoldások alkalmazása is az eszközrendszer részét képezheti.

A tevékenység szabályozása sokirányú, társasági jogi, gazdasági, fogyasztóvédelmi stb. szempontból is kiterjedt szakmai munkát igényel. A kulturális örökségvédelmi megközelítés,

HAMIS MŰTÁRGYAK KARANTÉNBAN? ÚJ UTAKON A MŰTÁRGYHAMISÍTÁS ELLEN konferencia
2012. november 20.

a problémák és az igények megfogalmazása, a megoldási javaslatok előterjesztése megfelelő impulzusa lehet ennek.

4. A hamis kulturális javak kezelése, szerepe a hamisítás elleni küzdelemben

A hamis tárgyak kezelése kapcsán az elsődleges feladat az **új hamisítványok készítésének megakadályozása** lenne, az ilyen jellegű cselekmények megelőzési lehetőségeinek részeként.

Elkövetője általában „hozzáértő”: alkotó. Ebben a szakaszban megelőző intézkedéseknek a szakmai szabályok szintjén lehetne helye. Az egyik – sokat tárgyalt – javaslat a másolatkészítés szabályainak meghatározására irányul (a másolatokat meg kellene jelölnie az alkotóknak). Egy ilyen rendelkezés azonban nyilvánvalóan nehezen betartatható, ugyanakkor manipulálható.

Hasonló célt szolgálnak az **eredeti vagyontárgyak – akár műtárgyak – megjelölésére kifejlesztett jelölőtechnikák**. Ez utóbbi lehetőség feltétlenül tovább vizsgálendő.

A műtárgyhamisítás a forgalomba hozatal során tölti be „rendeltetését”, itt nyer értelmet az eredetiséget illető megtévesztési szándék, itt keletkezik a célzott haszon és ennek folytán a kár. A hamis műtárgyak addig gerjesztik a folyamatot, amíg hamis jellegük megállapításra nem kerül és az összes releváns szereplő számára nyilvánvalóvá nem válik.

Az optimális cél ebben a stádiumban **az eredetiség hiteles megállapítása** és ezáltal a **hamis műtárgyak forgalomból történő kivonása** lenne. Ennek megvalósítása jelenleg azonban számos okból akadályoztatott. Mindenekelőtt hiányzik az a hiteles és egységes szakértői működési háttér, ami ennek a feltételét képezné.

Nemzetközi tapasztalatok alapján a hazai szakértők véleménye is az, hogy ennél az iránynál eredményesebb lehet az a megoldás, amely a műkereskedők – mint leginkább érintettek –

HAMIS MŰTÁRGYAK KARANTÉNBAN? ÚJ UTAKON A MŰTÁRGYHAMISÍTÁS ELLEN konferencia
2012. november 20.

tevékeny együttműködésére építve az ún. **„vitatott eredetű műtárgyak” nyilvántartásának létrehozását** irányozza elő. Ez a kezdeményezés azt célozza, hogy az ilyen művek - ekként minősítve - kikerüljenek a forgalomból, megszakítva ezzel a „folyamatot”, amíg eredetiségüket illetően döntés nem születik. Ebből a verzióból kimarad a kétséget kizáró bizonyítási kötelezettség mint nehézség, az adatbázisba kerüléshez elég a gyanú.

Németországban már létezik ilyen adatbázis, a Német Művészeti Aukcionátorok Szövetségének kezelésében. Ez a tagok számára hozzáférhető, a tagok köre pedig folyamatosan bővül; már a jelentős hagyatékok, a művészeti archívumok, az oeuvre-katalógusok irányába is.

A munkacsoport véleménye az, hogy a probléma jelenlegi stádiumában egy ilyen adatbázis megteremtése járulna hozzá legközvetlenebb módon a jelenség megfékezéséhez, ezért célul tűztük ki az adatbázis szerepének és részletkérdéseinek vizsgálatát. A konferencián minderről szót szeretnénk ejteni a szélesebb szakmai közvélemény előtt, várva a visszajelzéseket tevékenységünkről és konkrét témánkról: a vitatott eredetű műtárgyak adatbázisáról.